

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

ГЛУХАНЮК Віталій Миколайович

УДК 378.14: 574

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДО
ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Коломієць Алла Миколаївна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри
основ фундаментальних дисциплін

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Тарасенко Галина Сергіївна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри
дошкільної та початкової освіти, м. Вінниця;

кандидат педагогічних наук, доцент
Кільдеров Дмитро Едуардович, Національний
педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова,
завідувач кафедри теорії і методик технологічної
освіти, креслення та комп'ютерної графіки, м.Київ.

Захист відбудеться 25 жовтня 2011 р. о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розіслано 23 вересня 2011 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Шахов В.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розвиток науки й техніки, зростання промислового виробництва, активне втручання людини в природні процеси, намагання якомога більше почерпнути природних ресурсів для задоволення людських потреб призвели до виникнення на Землі глобальної екологічної кризи. Ситуація ускладнюється тим, що екологічна криза підсилюється кризою духовною. В усьому світі спостерігається дисгармонія між зовнішньою культурою цивілізованої людини, що проявляється в здатності створювати видатні твори мистецтва в живописі, архітектурі, дизайні житла, одягу тощо, та внутрішньою культурою, відсутність якої спостерігаємо в байдужому ставленні до природи.

Загальне погіршення екологічної ситуації в світі, і в Україні зокрема, пов'язане з виробничою діяльністю людини і тому потребує невідкладного розроблення заходів щодо підвищення відповідальності людини за наслідки своєї трудової діяльності. Це визнається не лише екологами (Г.Білявський, В.Бровдій, М.Падун, Н.Реймерс, Р.Фурдуй), а й філософами (В.Вернадський, М.Верніков, М. Дробноход, М.Кисельов, В.Крисаченко, Н.Моїсеєв, В.Хесле, К.Ясперс), соціологами (С.Баньковська, Д.Маркович, О.Садтовський), психологами (Н.Бездорога, С. Дерябо, О.Максименко, В.Ясвін), педагогами (Л.Лук'янова, О.Плахотник, Г.Пустовіт, Г.Тарасенко) та ін.

Досвід, набутий людством для розв'язання цієї проблеми в світовому масштабі, свідчить, що будь-які акції щодо захисту та охорони навколишнього середовища дають лише тимчасовий ефект і не вирішують саму проблему. Очевидно, що витоки екологічної кризи знаходяться в тих структурах людського буття, які охоплюють світоглядні системи, загальнолюдські цінності та норми, культуру загалом. Тому науковці наголошують на необхідності екологізації мислення сучасних поколінь та вихованні екологічної культури населення. Екологічне виховання як становлення ціннісних орієнтацій людини вивчають Л.Білик, М.Бойчева, С.Глазачев, М.Дробноход, І.Максимова та ін. Екологічне виховання, на їхню думку, – це формування дбайливого ставлення до природи й усього живого на Землі, розвиток розуміння нескороминущої цінності природи, готовності до раціонального природокористування, до участі в збереженні природних багатств і життя загалом. Основною метою екологічного виховання є екологічна культура особистості та суспільства (Е.Артамонова, Н.Грейда, А.Дудаш, Н.Єфименко та ін.).

Шкільний етап є основним у системі екологічного виховання. Він узагальнює результати діяльності на попередньому етапі і створює основу для практичної природодоцільної діяльності в дорослому віці. Аналіз психологічної та педагогічної літератури показав, що переважна більшість досліджень, присвячених проблемам екологічної освіти та виховання, стосується загальноосвітньої школи. В них розглядаються такі питання:

- екологічне виховання в дошкільних навчальних закладах, початковій і середній школі (О.Біда, О.Грошовенко, С.Курдидик, О.Лазебна, Н.Лисенко, З.Плохій, Л.Різник, Г.Тарасенко ін.);
- сутність принципів екологічної освіти в школах, позашкільних закладах і ВНЗ (І.Костицька, Н.Левчук, Т.Нінова, Г.Пустовіт, Н.Пустовіт та ін.);

- екологічна культура школярів і студентів ВНЗ (Н.Єфіменко, Л.Курняк, С.Лебідь, Л.Лук'янова, О.Мамєшина, Л.Шповал, С.Шмалей та ін.);
- формування екологічної свідомості вчителя та його екологічної культури (Є.Артамонова, І.Белая, Т.Вайда, С.Глазачев, Н.Казанішена, О.Мананкова, М.Хроленко та ін.);
- екологізація змісту фахових дисциплін (Г.Білецька, А.Коломієць, О.Плахотник, С.Совгіра та ін.).

Концептуальні засади формування екологічного світогляду майбутніх учителів обґрунтовано в докторській дисертації С.Совгіри „Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах”. Значно менше досліджена проблема підготовки вчителів до екологічного виховання учнів.

Екологічна освіта в системі підготовки вчителя тривалий час мала емпіричний характер. Підготовка студентів педагогічних ВНЗ до екологічної освіти та виховання школярів здійснювалася на рівні природоохоронної освіти в процесі читання курсів за вибором і спецпрактикумів. Нині екологічна освіта визнається як обов'язковий компонент підготовки вчителя. Професійно-педагогічна спрямованість екологічної освіти майбутнього вчителя є складною і багатоплановою сукупністю методологічних, дидактичних, методичних, організаційних чинників впливу на студентів з метою формування в них професійної готовності до здійснення екологічної освіти та виховання в школі.

Проблеми екологічної підготовки вчителя досліджені в багатьох дисертаціях (В.Бобрицька, О.Головко, Т.Корнер, І.Костицька, Л.Панфілова та ін.). Особливості підготовки вчителів до екологічного виховання учнів частково розкриті в дисертаціях: „Вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкових класів до здійснення екологічного виховання молодших школярів” (О.Дорошко, 1987 р.), „Підготовка майбутніх вчителів до екологічного виховання старшокласників (на матеріалах роботи педвузів Болгарії)” (М.Бойчева, 1994 р.), „Підготовка майбутнього учителя хімії до екологічної освіти і виховання учнів” (Т.Нінова, 2002 р.), „Підготовка майбутніх учителів біології до формування екологічної культури старшокласників” (О.Чернікова, 2004 р.), „Підготовка майбутнього вчителя фізики до екологічного виховання школярів засобами міжпредметної позакласної діяльності” (С.Шанін, 2010 р.).

Проте в умовах поглиблення екологічної кризи методична підготовка студентів педагогічних ВНЗ до екологічного виховання школярів вимагає подальшого вдосконалення. До останнього часу не одержали аргументованого й однозначного розв'язання такі питання, як наукове обґрунтування цілей і змісту підготовки майбутніх учителів технологій до екологічного виховання школярів, вимог до процесу професійно-екологічної підготовки студентів педагогічного ВНЗ, не виявлені взаємозв'язки екологічної освіти в системі „школа-ВНЗ-школа”, співвідношення аудиторної та позааудиторної, навчальної та дослідницької, колективної та індивідуальної екологічної діяльності студентів. Екологічне виховання школярів на уроках трудового навчання з усіма його проблемами й труднощами ще не знайшло достатнього відображення в педагогічних дослідженнях, майже зовсім недослідженою є проблема підготовки вчителя технологій до цієї діяльності.

Учитель технологій – це фахівець-практик, організатор і вихователь учнівських колективів, від світоглядної позиції якого багато в чому залежить, як і в якому напрямі, з урахуванням яких пріоритетів будуть розгортатися виробничі й життєві процеси в майбутньому. Він формує в учнів ставлення до праці, предметами якої споконвіків були об'єкти природи. А тому в умовах глобальної екологічної кризи саме вчитель технологій покликаний сформулювати в учнів ціннісне і шанобливе, а не суто споживацьке ставлення до природи. Крім того, нові вимоги суспільства до освіти, необхідність підготовки екологічно грамотного молодого покоління, здатного здійснювати екологоцентричний підхід у взаємодії з природними об'єктами, породили низку серйозних *суперечностей*:

- а) між вимогами сучасного суспільства до рівня екологічних знань і рівнем навчання та виховання молодого покоління у ВНЗ і школі;
- б) між традиційною практикою підготовки вчителя технологій і потребою сучасного суспільства в учителях, які поєднують глибокі професійні знання з різносторонньою екологічною підготовкою;
- в) між об'єктивною потребою екологізації технологічної освіти і відсутністю організаційно-методичної системи її практичної реалізації;
- г) між значною кількістю екологічно зумовлених соціально-педагогічних проблем сучасного суспільства і недостатньою підготовкою вчителів технологій до реалізації еколого-виховних аспектів у роботі з учнями.

Усі ці суперечності визначили проблему дослідження, суть якої полягає у відповіді на запитання: „Які організаційно-методичні умови сприяють формуванню готовності майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін?” Актуальність і соціальна значущість проблеми, педагогічна доцільність її розв'язання і недостатня теоретична розробка зумовили вибір теми даного дослідження **„Підготовка майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів основної школи у процесі вивчення фахових дисциплін”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно з національними програмами „Природа і людина”, „Природа і культура”, „Природа, наука і техніка”, „Природа і суспільство” відповідно до напрямів науково-дослідної роботи кафедри теорії і методики технологічної та професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за темою „Актуальні проблеми підготовки вчителя технологій у сучасних умовах” (протокол №2 від 14.09.2010 р.). Тему дисертації затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 9 від 30.03.2006 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол №3 від 25.03.2008 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити ефективність організаційно-методичних умов підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до екологічного виховання учнів основної школи.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективність процесу формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до екологічного виховання учнів підвищиться за таких організаційно-методичних умов:

- формування екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи в процесі фахової підготовки на основі показу глобальної соціальної значущості особистої участі кожної людини в природодоцільній, природоохоронній та еколого-виховній діяльності;
- створення фонду екологічних знань під час вивчення фахових дисциплін завдяки якнайширшій екологізації їх змісту;
- опанування студентами технологій екологічного виховання учнів загальноосвітньої школи;
- забезпечення цілісності й системності організації природоохоронної, ресурсозберігаючої та художньо-творчої діяльності з екологічним спрямуванням.

Для досягнення мети дослідження і перевірки гіпотези ставились такі **завдання:**

1. З'ясувати сучасний стан готовності вчителя технологій до поєднання трудового та екологічного виховання учнів.
2. Вивчити можливості використання фахових дисциплін у підготовці майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів та визначити організаційно-методичні умови такої підготовки.
3. Визначити критерії та показники оцінювання рівня сформованості екологічної культури майбутнього вчителя технологій та його готовності до екологічного виховання учнів, розробити методику еколого-педагогічної підготовки.
4. Перевірити в процесі педагогічного експерименту ефективність запропонованої методики еколого-трудоваї та еколого-педагогічної підготовки вчителя технологій.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього вчителя технологій.

Предмет дослідження – організаційно-методичні умови підготовки майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання школярів основної школи.

Методологічну основу дослідження становлять філософські ідеї сталого розвитку людства; психологічні, педагогічні та соціальні ідеї формування екологічної культури суспільства; основні положення теорії виховання та професійної освіти.

Теоретичну основу дослідження становлять положення і висновки, що стосуються:

- сучасних філософських, психолого-педагогічних і економіко-технічних тенденцій розв'язання екологічних проблем глобального масштабу (Р.Атфільд, В.Бровдій, В.Вернадський, В.Данілов-Данільян, С.Дерябо, Б.Дівол, Б.Калікот, В.Крисаченко, Х.Шпінер та ін.);
- напрямів екологічної освіти (Г.Білявський, С.Глазачев, Н.Єфіменко, О.Мамешина, М.Падун, О.Рудоміно-Дусяцька, Р.Фурдуй, Н.Ясінська та ін.);
- проблем екологічного виховання дошкільників, школярів (І.Костицька, Т.Нінова, З.Плохій, Г.Пустовіт, Н.Пустовіт, А.Степанюк, Г.Тарасенко, Л.Шаповал та ін.);
- ідей розв'язання проблем підготовки майбутніх учителів технологій та організації трудового навчання і виховання (О.Видра, А.Вихрущ, Р.Гуревич,

Н.Денисюк, С.Омельченко, І.Павх, В.Перегудова, В.Сидоренко, В.Стешенко, Г.Терещук, С.Ткачук, Д.Тхоржевський та ін.);

- організації еколого-педагогічної підготовки вчителів (С.Алексєєв, С.Іващенко, Н.Лисенко, О.Плахотник, С.Совгіра та ін.).

Для перевірки гіпотези і вирішення поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження**:

- 1) методи теоретичного дослідження: вивчення та аналіз філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної і спеціально-методичної літератури з метою виявлення різних точок зору на проблему, що вивчається, і визначення необхідних організаційно-методичних і дидактичних умов формування готовності майбутнього вчителя трудового навчання до екологічного виховання учнів в процесі вивчення фахових дисциплін; виявлення основних теоретических положень для побудови моделі екологічної підготовки студентів педагогічного університету;
- 2) емпіричні методи: бесіда, анкетування, спостереження, вивчення документації, тестування; педагогічний експеримент з використанням різних педагогічних вимірювань (рейтинг, ранжування, багатофакторний аналіз), які допомогли одержати кількісні дані про рівень екологічних знань студентів, ставлення молоді та педагогів до проблем екологічного виховання;
- 3) математичні методи: статистична обробка одержаних даних.

Експериментальною базою дослідження були: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Національний університет імені М.П.Драгоманова, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Експериментально-дослідною роботою було охоплено 876 студентів, 7 середніх загальноосвітніх шкіл міста Вінниці (№№ 2, 6, 7, 12, 13, 22, 23) та 8 шкіл Вінницької області. В експерименті взяли участь 28 учителів трудового навчання і 26 викладачів педагогічних ВНЗ.

Наукова новизна й теоретична значущість дослідження полягають у тому, що:

вперше

- визначені та обґрунтовані зміст, структура, сутнісні характеристики професійних екологічних умінь, що необхідні майбутньому вчителю технологій для здійснення еколого-виховної роботи; обґрунтовані організаційно-методичні умови його підготовки до екологічного виховання учнів (формування в студентів екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи; здійснення екологізації змісту фахових дисциплін; опанування студентами технологій екологічного виховання; забезпечення цілісності й системності організації природоохоронної, ресурсозберігаючої та художньо-творчої діяльності з екологічним спрямуванням) та визначені критерії готовності (мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, операційно-процесуальний);
- розкритий науково-екологічний і виховний потенціал фахових дисциплін;
- визначені етапи (ціннісно-мотиваційний, навчально-тренувальний, практично-творчий) підготовки майбутніх учителів технологій до еколого-виховної діяльності;

удосконалено зміст та форми викладання фахових дисциплін з метою їх оптимальної екологізації;

подальшого розвитку дістали ідеї поєднання трудового, екологічного та естетичного виховання.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що створена авторська методика екологізації фахових дисциплін; запропоновані діагностичні процедури для визначення сформованості екологічної культури й готовності до екологічного виховання учнів; розроблені лабораторно-практичні заняття з використанням інтегрованих завдань екологічного спрямування. Одержані в процесі дослідження результати та розроблені навчально-методичні матеріали включені в зміст навчальних програм з фахових дисциплін у педагогічному ВНЗ. Створений навчально-методичний посібник „Технології екологічного виховання на уроках трудового навчання” може бути корисним для студентів і вчителів.

Основні положення дослідження **впроваджено** в навчальний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка №10/14 від 11.03.2011 р.), Національного університету імені М.П.Драгоманова (довідка №07-10/750 від 22.03.2011 р.), Вінницького національного технічного університету (довідка №1-10-12 від 28.02.2011 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка №411/01 від 11.03.2011 р.) та в навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл Вінницької області, що підтверджено управлінням освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації (довідка №1373/05 від 11.04.2011 р.).

Особистий внесок автора в працях, написаних у співавторстві з А.М.Гончаруком і Д.І.Коломійцем, полягає в тому, що автору належать ідеї поєднання трудового та екологічного виховання, методика екологізації фахових дисциплін.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом участі дисертанта в конференціях різних рівнів:

- міжнародні науково-практичні „Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців” (Львів, 2007), „Актуальні проблеми і перспективи трудової та професійної підготовки молоді” (Дрогобич-Трускавець, 2008); „Сучасні інформаційні технології та інформаційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Вінниця, 2006, 2008, 2010); „Сучасні тенденції розвитку технологічної та професійної освіти в Україні у контексті європейської інтеграції” (Умань, 2010);
- всеукраїнська науково-практична „Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів” (Львів, 2010);
- Другі міжнародні педагогічні читання на пошану члена-кореспондента АПН України доктора педагогічних наук професора Богдана Ступарика „Проблема якості виховання і навчання у системі неперервної освіти” (Івано-Франківськ, 2008).

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковані в 15 роботах автора (9 – одноосібних), з яких 9 статей у фахових виданнях, 5 – у збірниках наукових праць, 1 навчально-методичний посібник.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який містить 298 назв, з них 29 іноземною мовою, 11 додатків на 40 сторінках. У роботі

містяться 15 рисунків на 6 сторінках, 13 таблиць на 8 сторінках. Основний зміст дисертації викладено на 195 сторінках тексту, загальний обсяг дисертації – 259 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної проблеми дослідження; визначено мету, висунуто гіпотезу; сформульовані завдання, окреслено об'єкт, предмет, методи, методологічну й теоретичну основи дослідження; представлено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведені дані про впровадження та апробацію результатів дослідження; подано структуру.

У першому розділі – „**Стан підготовки вчителів до екологічного виховання шкільної молоді в сучасній школі**” – здійснено ретроспективний аналіз шляхів розв'язання проблеми формування екологічної свідомості школярів і вчителів у теорії та практиці; визначено сучасний стан готовності вчителя технологій до поєднання трудового та екологічного виховання учнів; з'ясовані можливості використання фахових дисциплін у підготовці майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів та обґрунтовано модель такої підготовки.

Аналіз сучасного стану розвитку українського суспільства, його ставлення до природи, на жаль, дає всі підстави охарактеризувати його як споживацько-прагматичне. Основна причина такого ставлення до природи полягає в тому, що рівень екологічної культури населення є дуже низьким. Життєво необхідним є перебудувати споживацьку культуру стосунків людини з природою, сформувати якісно новий тип поведінки в навколишньому середовищі, що базується на відповідальності за її стан, умінні орієнтуватись у конкретній екологічній ситуації та знаходити в майбутній професійній і трудовій діяльності доцільні шляхи подолання екологічної кризи.

З огляду на це, важливу роль відіграє екологічне виховання на уроках трудового навчання. На думку науковців (Г.Білявський, О.Вдовенко, В.Орлов, М.Падун, Н.Реймерс, О.Рудоміно-Дусятська, Р.Фурдуй та ін.), екологічна освіта і виховання покликані розвивати внутрішнє відчуття відповідальності і боргу по відношенню до всього навколишнього світу, оскільки збереження місця існування і здоров'я людини є однією з найважливіших категорій у системі цінностей суспільства. Ситуацію споживацького ставлення учнів до природи намагаються виправити організацією екологічного виховання під час вивчення природничих дисциплін (О.Біда, Т.Нінова) та під час позакласних заходів (Г.Пустовіт). А тим часом на уроках трудового навчання переважно вивчаються технології використання природних ресурсів для задоволення матеріальних потреб людини. Вважаємо, що такий підхід не дасть значного ефекту в екологічному вихованні шкільної молоді.

Усе зазначене загострює проблему підготовки вчителів до екологічного виховання учнів. Аналіз літератури показує, що проблемам екологічного виховання учнів і майбутніх учителів присвячено багато статей і дисертацій (О.Король, І.Котенева, Н.Казанішена, М.Колесник, С.Совгіра, А.Степанюк, Г.Тарасенко, Н.Ясінська та ін.). Проте аналіз сучасного стану еколого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя показав, що вона, переважно, спрямована на абстрактне осягнення екологічних знань глобального характеру і мало пов'язана з вивченням та дослідженням екологічного стану навколишнього середовища своєї

місцевості, що не сприяє свідомому засвоєнню екологічних знань, формуванню моральної позиції студентів, особистої відповідальності за збереження довкілля, навичок природовідповідної діяльності.

Науковцями визнається, що всі випускники педагогічних ВНЗ мають бути орієнтовані на виховання екологічно грамотної особистості, для чого слід не лише розширити і поглибити екологічну освіту на всіх напрямках підготовки, а й орієнтувати студентів у плані раціоналізації відносин між людиною і природою в своїй майбутній діяльності. Для цього у ВНЗ має бути належним чином налагоджена система екологічної та еколого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Проте, як свідчить аналіз практики, діяльність учителя з екологічного виховання школярів є ще недостатньо ефективною. Причин тут багато, але головні, на нашу думку, полягають у тому, що педагогічні ВНЗ слабо здійснюють методичну підготовку студентів до виховної діяльності, недостатньо розроблені теоретичні основи цієї підготовки. Усунути наявні недоліки можна за допомогою розробки науково обгрунтованої системи методичної підготовки майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання школярів. Необхідність поєднання трудового й екологічного виховання пояснюємо тим, що саме трудова діяльність людини наносить найбільше шкоди довкіллю. Крім того, організовуючи підготовку майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів, ми виходили з того, що світовою практикою вже визнано, що таке виховання може бути ефективним, коли різні аспекти його змісту розкриваються у взаємодії всіх шкільних дисциплін.

З огляду на недостатню ефективність традиційних методів упровадження екологічної інформації в курс трудового навчання, потрібні принципово нові підходи, які сприятимуть вихованню екологічного мислення, формуванню екологічної поведінки в підростаючого покоління, що створить у майбутньому можливості подолання екологічних негараздів. Найбільшою мірою, на нашу думку, це стосується шкільного предмету „Трудове навчання”, що зазнає за останній час значних змін. Результати проведених нами опитувань дозволяють стверджувати, що рівень екологічної підготовки вчителів трудового навчання є невисоким, вони мало обізнані про екологічні проблеми, зокрема регіональні. Основні помилки, які допускають учителі: невміння характеризувати основні екологічні закони; погане засвоєння екологічних термінів, понять, правил; невміння знайти вихід з екологічної ситуації, що створилася та ін. Це вказує на необхідність спеціальної екологічної підготовки вчителів трудового навчання.

Дослідження педагогічної літератури, досвіду роботи шкіл, аналіз результатів опитування вчителів дають підставу зробити висновок, що вчителю технологій необхідно добре знати зміст і тенденції розгортання теорії гармонійного розвитку особистості, бути готовим реалізувати в своїй професійній діяльності формування такої особистості. Це допоможе йому поступово ввести учнів у світ природи, культури, праці, оволодіти самому й забезпечити оволодіння учнями найважливішими складовими екологічної культури: системою наукових знань, практичних умінь і навичок, досвідом творчої природодоцільної трудової діяльності, нормами ціннісного ставлення до природи.

Використовуючи запропоновані в педагогічній науці підходи до формування готовності вчителя до екологічного виховання учнів, ми розробили модель еколого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя технологій, спрямованої на забезпечення його готовності до екологічного виховання учнів (рис.1).

Рис.1. Модель еколого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання

Під еколого-педагогічною підготовкою майбутнього вчителя трудового навчання розуміємо психолого-педагогічний процес впливу на студента, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, цілісної системи екологічних знань і практичних навичок раціонального природокористування, природоохоронної, еколого-художньої та еколого-виховної діяльності.

У другому розділі „**Організаційно-методичні умови підготовки вчителя технологій до екологічного виховання учнів**” описана методика підготовки вчителя технологій до здійснення еколого-виховної діяльності на заняттях з трудового навчання за визначеними в моделі напрямками. Розкрито особливості формування в студентів екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи в процесі фахової підготовки, здійснення екологізації змісту фахових дисциплін, вивчення студентами технологій екологічного виховання, організації еколого-трудової діяльності майбутніх учителів трудового навчання.

З метою формування в студентів екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи демонструвались фрагменти фільмів, що відповідають тематиці фахових дисциплін. Лекції передують тривала робота із відбору навчально-пізнавального матеріалу, що має містити опис конкретної сучасної екологічної проблеми, спричиненої людською трудовою діяльністю, та можливих шляхів її вирішення.

Найбільш цікавими для студентів, як показали наші спостереження, виявились виставки художньо-творчих робіт на екологічну тематику. Ознайомлення з експонатами виставок, наприклад „Вироби з соломи”, участь у майстер-класах, організованих для студентів експериментальних груп, дали їм можливість долучитись до давнього мистецтва соломоплетіння. Увагу студентів звертали на те, що солома – це фактично відходи, з яких можна зробити напрочуд красиві й корисні речі (капелюхи, вази, прикраси та ін.), а їх подальша утилізація не зашкодить довкіллю. Ще одним із найяскравіших виховних заходів, що викликає в студентів інтерес до продуктів, які дарує нам природа, є свято-ярмарок під назвою „Подільська осінь”. Експонатами на виставках є квіткові композиції, вироби з природного матеріалу, композиції з овочів і фруктів, картини, панно, фотографії. Такі форми навчання й виховання викликають у студентів жвавий інтерес, спонукають до роздумів, мотивують до природодоцільної трудової та еколого-виховної діяльності.

Актуальність і важливість проблеми посилення екологізації народно-господарської діяльності вимагає не лише екологізації мислення, а й екологізації знань, тобто організації екологічної підготовки в системі професійної освіти фахівців будь-якого профілю. Проведений нами аналіз навчальних планів і програм показав, що природничий аспект навчальних дисциплін складає незначну частку в загальному обсязі навчального навантаження в процесі підготовки майбутніх учителів технологій, питанням забезпечення екології навколишнього середовища в навчальних програмах відведено занадто мало місця.

Дотримуючись моделі еколого-педагогічної підготовки, наступним етапом у нашому дослідженні ми вибрали екологізацію фахових знань. Екологізація змісту навчальних дисциплін має в своєму розпорядженні значний потенціал у формуванні екологічних умінь студентів і відрізняється різноманітним спектром методичних прийомів. Основне завдання в зв'язку з поставленою метою полягало в переструктуруванні змісту різних курсів з метою посилення в їх змісті екологічної парадигми, що має безпосередній вихід на формування екологічних знань і екологічних умінь. Йдеться про вивчення студентами технологій безвідходного виробництва, питань шкідливого впливу на довкілля окремих галузей (автомобільна, паперова, енергетична, металургійна та ін.), обговорення небезпеки для здоров'я, яку становлять певні матеріали тощо. Вивчення таких питань сприяло розширенню екологічних знань майбутніх учителів технологій.

Студентам демонструємо, що сучасні технології виробництва стали потужним інструментом, за допомогою якого людина споживає значно більше, ніж природа може продукувати, а обсяг відходів стає таким, що природа неспроможна їх знешкодити. Для реалізації екологічного підходу до вивчення, наприклад, курсу „Основи сучасного виробництва” запропоновані теми, що

передбачають ознайомлення студентів з виробничими проблемами екології. Серед них знайшли своє місце питання типу „Транспорт і навколишнє середовище”, „Енергетика та екологія” та ін.

Дієвим засобом у формуванні екологічного мислення є написання студентами рефератів на екологічну тематику, наприклад: „Природні та штучні причини забруднення навколишнього середовища”, „Проблеми утилізації побічних продуктів виробництва та створення безвідходних технологій”.

Майбутні вчителі технологій завдяки екологізації навчального матеріалу з фахових дисциплін дійшли до висновку, що виходом з екологічної кризи можуть стати такі заходи: використання екологічно чистих технологій; раціональне використання природних ресурсів; створення безвідходних виробництв із замкненим циклом; будівництво на всіх підприємствах ефективних очисних споруд. З екологічно чистими технологіями знайомимо студентів під час вивчення фахової дисципліни „Автомобілі і трактори”. Прикладом екологічно чистого „палива” для автомобілів є застосування сонячних батарей. Студентам пропонували знайти відповідну інформацію в мережі Інтернет і виступити з короткими (5-10 хв.) доповідями. Для особливо зацікавлених студентів у мережі наявні матеріали щодо створення сонячних батарей, які можуть бути використані і в приватному господарстві.

Питання раціонального використання природних ресурсів були включені до проведення практичних робіт з деревом і металом у навчальних майстернях. Для вивчення можливостей створення безвідходних виробництв із замкненим циклом як одним із напрямів вирішення екологічних проблем студентам пропонувалось підготувати реферати, наприклад: „Рециклінг у паперовій промисловості”, „Рециклінг у металообробній промисловості” та ін. На лекціях з „Основ декоративно-ужиткового мистецтва” демонструємо студентам місце екологічних мотивів у виробках народної творчості. Під час лекції на тему „Рослинні мотиви в українському мистецтві”, яка супроводжувалась комп’ютерною презентацією художніх виробів, що знаходяться в музеях України, студенти мали нагоду переконатись, що майже всі витвори пронизані любов’ю до природи.

З технологіями еколого-трудового виховання студентів експериментальних груп знайомили під час вивчення фахових дисциплін „Теорія і методика трудового навчання” та „Основи педагогічної майстерності”. Для вивчення студентами технологій екологічного виховання нами підготовлений посібник „Технології екологічного виховання на уроках трудового навчання”. До можливих технологій екологічного виховання на уроках трудового навчання відносимо такі: застосування проблемних ситуацій та проблемних завдань; упровадження побутових екологічних дидактичних ігор; виконання учнями екологічних проєктів; проведення інтегрованих уроків, трудові екологічні справи.

Крім екологізації змісту, використання певних форм організації занять, системи диференційованих завдань, цілеспрямовано вирішувалося і завдання організації еколого-трудової діяльності студентів. Організуюючи практичну діяльність майбутніх учителів технологій, ми намагались навчити їх співвідносити й примирювати цінності творчості та цінності відповідальності за досягнуті результати. Учитель має усвідомити й передати учням, що будь-яке перетворення

світу – це не лише захоплюючий процес і радість творчості, а й велика відповідальність. Світ після творчої діяльності людини не повинен стати гіршим.

Одним із видів природоохоронної діяльності в позаурочний час було очищення території берегів річки Південний Буг від сміття, залишеного відпочивальниками. Після прибирання увагу студентів звертали на лікарські рослини, що ростуть на березі, на стан рослинності поблизу місць розпалювання багать. Доречною була розповідь про небезпеку загоряння сухої трави від залишеної скляної пляшки, що може відіграти роль збільшувальної лінзи.

Проте не лише природоохоронна, а й художньо-творча діяльність може мати екологічне спрямування. Саме така діяльність дає можливість інтегрувати екологічне виховання з естетичним. Природа на уроках трудового навчання має бути розкрита не лише як матеріальне, а і як духовне середовище, що входить до об'єктів наукового та художнього пізнання. Пояснюємо це тим, що розуміння краси природи породжує бажання її охороняти, формує готовність до відповідних практичних дій. Звертаємо увагу студентів на те, що людина, прикрашаючи своє житло, найчастіше використовує природничу тематику (вазони на вікнах; квіти у вазах, на картинах; рослинні орнаменти на килимах, гардинах; флористичні та фауністичні мотиви у виготовленні різних меблів та ін.). Це свідчить, що людина здавна відчуває не лише красу, а й могутню живильну силу природи і намагається навіть підсвідомо знаходитись до неї якомога ближче.

До оздоблення житла привчає учнів саме вчитель трудового навчання. Для того, щоб підготувати вчителя до реалізації виховної функції уроків трудового навчання, в системі його професійної підготовки мають використовуватися естетико-екологічні можливості всіх дисциплін циклу професійно-практичної підготовки. Найефективнішими в цьому плані є художньо-творчі роботи з опрацювання матеріалів, серед яких найпопулярнішими є вироби з дерева і металу. В еколого-естетичній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання за запропонованою нами методикою ефективними були конкурси-виставки виробів з природних матеріалів, виготовлення підставок під вазони, конкурси на кращий інтер'єр вікна, проекти дизайну шкільного подвір'я тощо.

Працюючи з різними матеріалами, майбутні вчителі в результаті одержують не лише продукт своєї діяльності – конкретний виріб, а й вчать знаходити необхідні поради в мережі Інтернет, підбирати цікаві форми та нетрадиційні техніки створення художніх виробів із побутових відходів. Студентам ми пропонували придумати естетичне застосування використаним комп'ютерним дискам, шматочкам тканини, шкіри, коркам та ін.

Отже, під час фахової підготовки майбутніх учителів технологій важлива реалізація комплексного підходу в навчанні, єдність навчальної, виховної, науково-дослідної та художньо-творчої роботи. Еколого-педагогічна підготовка передбачає оволодіння студентами вмінням використовувати екологічний потенціал фахових дисциплін у подальшій навчально-виховній діяльності і забезпечує формування в майбутнього педагога особистого позитивного ставлення до навколишнього середовища.

У третьому розділі – **„Експериментальна перевірка ефективності організаційно-методичних умов формування готовності майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів”** – представлено етапи

дослідження та впровадження експериментальної методики, результати формування екологічної культури майбутнього вчителя трудового навчання, визначено рівні готовності майбутнього вчителя технологій до еколого-виховної діяльності.

Очевидно, що ефективність екологічного виховання на уроках трудового навчання визначається рівнем екологічної культури вчителя, тобто вчитель технологій сам має бути носієм екологічної культури. Екологічна культура вчителя технологій – це система знань і умінь, ціннісних орієнтацій людини в галузі техніки, виробництва, мистецтва, звичаїв і традицій, а також готовність до активної діяльності щодо збереження і поліпшення навколишнього середовища.

Аналіз і узагальнення думок дослідників дозволили з'ясувати, що до числа основних елементів екологічної культури входять екологічна свідомість, ціннісне ставлення до природи, екологічні знання, екологічна діяльність. Тому критеріями екологічної культури нами були визначені такі: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, практичний. До кожного з критеріїв були підібрані по 10 показників, що оцінювались за 5-ти бальною шкалою. Експериментальними були вибрані ті групи, де значення показників виявились меншими. Результати обчислень після проведення експерименту дали значення критерію істотності розходжень $t \approx 4,03 > 3$, яке свідчить про те, що відмінність показників в КГ та ЕГ істотна. Це дає підстави вважати, що на формування екологічної культури в майбутніх учителів технологій значною мірою впливає експериментальна методика.

Окрім особистісної (ціннісно-мотиваційна сфера) та професійної (знання педагогічних технологій) готовності до екологічного виховання, які мають бути притаманні будь-якому вчителю, пропонуємо розглядати ще й еколого-трудова готовність, щоб якнайдетальніше врахувати специфіку занять трудового навчання. Тому готовність майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання школярів представимо системою з трьох компонентів (особистісний, еколого-трудова, педагогічний) і сукупністю критеріїв, що забезпечувались поетапно: мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, організаційно-процесуальний. З метою визначення результативності експериментальної методики та ефективності її впливу на готовність учителя до здійснення екологічного виховання на уроках трудового навчання та в позашкільній трудовій діяльності кожний із показників деталізувався на такі, що передбачають їх вимірювання.

Дослідження показало, що в обох групах переважає готовність майбутніх учителів технологій до екологічного виховання за аксіологічним критерієм. Найнижчою в контрольних і в експериментальних групах є готовність за когнітивним критерієм, але в експериментальних групах відмінності в показниках за критеріями не такі значні, як у контрольних. Для підтвердження результативності експериментально-дослідної роботи знаходили величину нормованого відхилення t за формулою Стюдента. Коефіцієнт Стюдента виявився рівним $t = 6,39$, а ймовірність випадковості відхилень успішності в обох типах студентських груп дуже малою. Це свідчить, що числові значення показників в ЕГ істотно відрізняється від числових значень показників у КГ.

Для оцінювання динаміки розвитку професійно-екологічних умінь студентів упродовж поетапного застосування експериментальної методики (ціннісно-

мотиваційний, навчально-тренувальний і практично-творчий етапи), були виділені чотири рівні готовності майбутнього вчителя трудового навчання до екологічного виховання учнів: індиферентний (нульовий), емпірично-емоційний (низький), інформаційно-усвідомлений (середній) та діяльнісно-творчий (високий).

Індиферентний рівень характерний для тих студентів, які байдужі до стану навколишнього середовища, не бачать екологічних проблем, не розуміють естетичного потенціалу природи, не вбачають потреби в екологічному вихованні учнів. *Емпірично-емоційний рівень* характеризується розумінням екологічних проблем, захопленістю красою природи, бажанням долучитися до природодоцільної трудової діяльності та еколого-виховної роботи. Проте для цього рівня характерна відсутність необхідних знань про екологічний стан планети, країни, регіону, про технології еколого-трудоваї та еколого-виховної діяльності. Згадані екологічні, технологічні та педагогічні знання характеризують *інформаційно-усвідомлений рівень* готовності до екологічного виховання, але на цьому рівні ще відсутні необхідні навички еколого-трудоваї та еколого-виховної діяльності. Лише розвиненість навичок природозберігальної, природоохоронної трудової діяльності та володіння технологіями еколого-виховної роботи забезпечують майбутньому вчителю *діяльнісно-творчий рівень* готовності до екологічного виховання учнів на уроках трудового навчання.

Під час оцінювання динаміки сформованих рівнів використовувалась сукупність методів: спостереження, анкети, тести, оцінки з успішності, творчі роботи. Всі ці методи були в повному обсязі використані як ЕГ, так і КГ. Обчислення показали, що з кожним роком навчання кількість студентів, які досягли середнього та високого рівнів, зростає. Проте в контрольних групах на двох перших курсах переважає низький рівень, і лише на третьому й четвертому – середній. В експериментальних групах середній рівень переважає, вже починаючи з другого, а на четвертому курсі в 47,3% студентів досягається високий рівень готовності.

Якщо проаналізувати якість підготовки майбутніх учителів до екологічного виховання учнів аналогічно з оцінюванням успішності, яка в педагогіці вважається якісною за умови досягнення 70%, то бачимо, що в контрольних групах навіть після 4 курсу така якість становить лише 62,8 %. В експериментальних групах якість підготовки до еколого-виховної діяльності вже після другого курсу становила 78,8%, після третього – 85,9%, а після четвертого – 87,6%, звідки видно, що якісні зміни в експериментальних групах відбуваються значно інтенсивніше, ніж у контрольних. Одержані кількісні дані дозволяють вважати, що запропонована в дисертації методика формування готовності до екологічного виховання майбутніх учителів технологій може бути визнана достатньо ефективною.

Отже, мети досягнуто, гіпотеза доведена, завдання розв'язані.

ВИСНОВКИ

1. У педагогічній теорії і практиці в світлі глобалізації екологічних проблем особливо затребуваними є пошуки шляхів ефективного формування екологічної культури вчителів і школярів, що має важливе соціальне, психологічне і педагогічне значення. Аналіз стану досліджуваної проблеми показує, що, незважаючи на численні публікації, вона повністю не вирішена ні теоретично, ні

практично. Аналіз філософської, соціологічної літератури і численних психолого-педагогічних досліджень показує, що проблема екологічної освіти і виховання є невідкладним завданням сьогодення, одним із головних принципів шкільної освіти. Самим дієвим засобом реалізації цих принципів є екологізація всіх навчальних дисциплін, у тому числі трудового навчання.

Проте, екологічне виховання школярів на уроках трудового навчання з усіма його проблемами і труднощами ще не знайшло достатнього відображення в педагогічних дослідженнях, майже зовсім недослідженою є проблема підготовки вчителя трудового навчання до цієї діяльності. А тому на практиці спостерігається неготовність учителів технологій до поєднання трудового й екологічного виховання. Все це вказує на необхідність організації еколого-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій до екологічного виховання учнів під час вивчення ними фахових дисциплін.

2. Здійснення еколого-педагогічної підготовки, як показало дослідження, вимагає екологізації педагогічного процесу на основі системного підходу: від формування екологічного світогляду через перетворення змістового компоненту і застосування необхідних технологій розвитку в студентів достатнього рівня екологічної культури до формування готовності майбутніх учителів технологій здійснювати екологічне виховання учнів на заняттях з трудового навчання. Тому підготовка майбутніх учителів технологій до екологічного виховання учнів здійснювалась поетапно:

- 1) на ціннісно-мотиваційному етапі відбувалось формування екологічного світогляду, екологічного мислення, особистісної готовності до природозберігальної, природо-охоронної та еколого-виховної діяльності;
- 2) на навчально-тренувальному організувалась цілеспрямована підготовка до екологізації уроків трудового навчання;
- 3) на практично-творчому забезпечувалась реалізація екологічних знань, відбувався розвиток умінь здійснювати природозберігальну, природо-охоронну, еколого-художню та еколого-виховну діяльність.

Основними напрямками підготовки майбутніх учителів технологій до екологічного виховання учнів були вибрані такі: формування в студентів екологічної свідомості, здійснення екологізації змісту фахових дисциплін, вивчення студентами технологій екологічного виховання, організація еколого-трудової діяльності майбутніх учителів технологій.

Про особливості господарської діяльності людини майбутні вчителі технологій дізнаються під час вивчення фахових дисциплін. Для того, щоб визначити можливості використання фахових дисциплін у підготовці майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання, нами були проаналізовані навчальні програми цих дисциплін. З'ясовано, що екологічні аспекти вивчаються вкрай рідко і лише в деяких дисциплінах. Тому було вирішено максимально екологізувати зміст фахових дисциплін, що сприяло б формуванню екологічного світогляду та виробленню навичок природодоцільної трудової діяльності.

На заняттях з фахових дисциплін основна увага приділялась фізичним процесам, що зумовлені самою природою, і впливу технічних досягнень на ці процеси. Вивчення екологічних аспектів виробництва було покликане забезпечити студентам знання технологій, що здатні як знищити, так і зберегти навколишнє

середовище. Під час викладання психолого-педагогічних дисциплін студентами експериментальних груп вивчались технології екологічного виховання. Художньо-творчі роботи були спрямовані на виховання не лише естетичного смаку, а й любові до природи.

Узагальнення результатів дослідження дозволило з'ясувати, що екологізація фахових дисциплін забезпечує:

- системну побудову всього навчального процесу з огляду на проблеми довкілля;
- узагальнення і систематизацію змісту фахових дисциплін, оптимальне сполучення в ньому істотних характеристик людської діяльності і її впливу на природу;
- взаємозв'язок теоретичного і виробничого навчання з проблемами навколишнього світу;
- формування цілісної системи знань і екологічного світогляду, виховання відповідальності за власну діяльність чи бездіяльність;
- формування в студентів екологічного світогляду і розвиток загальної екологічної культури;
- ознайомлення з основними технологіями виробництва з точки зору їхнього впливу на довкілля;
- формування цілісної системи екологічних знань;
- набуття навичок досліджень екологічних ситуацій, проведення необхідних вимірювань і розрахунків;
- розвиток практичних навичок у вирішенні екологічних проблем.

3. Оскільки ефективність екологічного виховання на уроках трудового навчання визначається рівнем екологічної культури вчителя, то експериментально-дослідна робота, насамперед, спрямовувалась на формування екологічної культури в майбутнього вчителя технологій, під якою розуміємо систему знань і вмінь, ціннісних орієнтацій у галузі техніки, виробництва, мистецтва, звичаїв і традицій, а також готовність до активної діяльності щодо збереження і поліпшення навколишнього середовища. Критеріями сформованості екологічної культури вчителя технологій було обрано: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, практичний. Числові значення розроблених нами показників екологічної культури за кожним із критеріїв в студентів експериментальних груп виявились більшими, ніж у студентів контрольних груп.

Основним практичним результатом професійної підготовки майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання школярів виступає готовність студентів до здійснення цієї діяльності. Критеріями, що дозволяють судити про готовність майбутнього вчителя технологій до здійснення трудової діяльності з урахуванням екологічного виховання школярів, є: мотиваційний (бажання займатись екологічним вихованням учнів та організацією природоохоронної діяльності); аксіологічний (усвідомлення важливості екологічного виховання учнів, розуміння цінності природи та необхідності її збереження); когнітивний (наявність екологічних знань, природоохоронних умінь, володіння технологіями еколого-виховного процесу); організаційно-процесуальний (організація природоохоронних заходів, еколого-освітньої та еколого-виховної діяльності).

4. Для оцінювання динаміки розвитку професійно-екологічних умінь студентів упродовж поетапного застосування експериментальної методики, були

виділені чотири рівні готовності майбутнього вчителя трудового навчання до екологічного виховання учнів: індиферентний (нульовий), емпірично-емоційний (низький), інформаційно-усвідомлений (середній) та діяльнісно-творчий (високий). Аналіз результатів дослідження показав, що в експериментальних групах упродовж експерименту відбулися значні зміни в бік зростання кількості студентів, рівень готовності до екологічного виховання яких досяг високого. Крім того, якісні зміни в експериментальних групах відбуваються значно інтенсивніше, ніж у контрольних. Отже, одержані кількісні дані дозволяють вважати, що запропонована в дисертації методика формування готовності майбутніх учителів технологій до екологічного виховання учнів може бути визнана достатньо ефективною.

Дисертаційне дослідження, звісно, не вичерпує всієї повноти даної проблеми. Подальші дослідження можуть стосуватися поглибленої розробки окремих компонентів підготовки майбутніх учителів технологій до екологічного виховання школярів під час позаурочної діяльності.

Список публікацій

Методичні та навчально-методичні посібники

1. Глуханюк В.М. Екологічне виховання на уроках трудового навчання : Навчально-методичний посібник / Глуханюк В.М. – Вінниця: ВДПУ, 2010. – 105 с.
- Статті у фахових виданнях*
2. Глуханюк В.М. Естетичне виховання майбутнього вчителя трудового навчання / Глуханюк В.М., Коломієць Д.І. // Сучасні інформаційні технології та інформаційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Вип.10.- Київ-Вінниця: ДОВ. "Вінниця", 2006. – С. 345-349.
3. Глуханюк В.М. Інтегративні тенденції в сучасній педагогічній освіті / Глуханюк В.М., Коломієць Д.І. // Сучасні інформаційні технології та інформаційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Вип.14.- Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2007. – С. 28-31.
4. Глуханюк В.М. Метод проектів у професійній підготовці вчителя трудового навчання / Глуханюк В.М., Коломієць Д.І. // Педагогіка і психологія професійної освіти : Науково-методичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 93-101.
5. Глуханюк В.М. Формування екологічної культури в процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій / Глуханюк В.М. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Вип.17. Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. – С. 284-288.
6. Глуханюк В.М. Технології екологічного виховання на уроках трудового навчання / Глуханюк В.М. // Вісник Прикарпатського університету : Педагогіка. – Випуск XXIV. – 2008. – С. 229-235.
7. Глуханюк В.М. Аспекти екологічного виховання школярів на заняттях трудового навчання / Глуханюк В.М., Коломієць Д.І. // Сучасні інформаційні технології та інформаційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Вип.18.– Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. – С. 75-79.

8. Глуханюк В.М. Формування екологічної культури майбутнього вчителя трудового навчання / В.Глуханюк, А.Гончарук // Щомісячний науково-педагогічний журнал "Молодь і ринок". – 2009. – №2(49). – С. 150-153.

9. Глуханюк В.М. Особливості трудового виховання школярів на сучасному етапі розвитку суспільства / Глуханюк В.М. // Сучасні інформаційні технології та інформаційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Вип.24. – Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2010. – С. 25-30.

10. Глуханюк В.М. Проблеми та напрями екологічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання / В.М. Глуханюк // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – Ч.2. – С. 148-157.

Статті та тези у збірниках наукових праць

11. Глуханюк В.М. Використання інформаційних технологій з технічного профілю у старших класах загальноосвітньої школи / Глуханюк В.М. // Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки та фундаментальних наук: Зб. наук. пр. – Вип.4. – Вінниця : ДОВ "Друк", 2007. – С. 55-56.

12. Глуханюк В.М. Екологічне виховання учнів на уроках трудового навчання / Глуханюк В.М. // Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук : Збірник наукових праць. – Вип.5. – Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2008. – С. 250-251.

13. Глуханюк В.М. Шляхи гуманітаризації технічної освіти / Глуханюк В.М. // Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти : Збірник наукових праць. – Випуск 6. – Вінниця : ТОВ "Планер", 2009. – С. 388-391.

14. Глуханюк В.М. Організація педагогічної взаємодії викладачів та студентів у процесі екологічного виховання / Глуханюк В.М. // Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти : Зб. наук. пр. – Вип.6. – Вінниця : ТОВ "Планер", 2010. – С. 378-379.

15. Глуханюк В.М. Проблеми екологічного виховання сучасної молоді / Віталій Глуханюк, Віталіна Гуцол // Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 квітня 2010 р., м.Львів. – Львів, 2010. – С. 45-48.

Глуханюк В.М. Підготовка майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів основної школи у процесі вивчення фахових дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2011.

Дисертацію присвячено проблемі формування готовності майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів. Обґрунтовано сутність, структуру і критерії сформованості екологічної культури майбутніх учителів технологій. Визначено етапи (ціннісно-мотиваційний, навчально-тренувальний, практично-творчий) та напрями підготовки майбутніх учителів технологій до еколого-виховної діяльності (формування в студентів екологічної свідомості, здійснення екологізації змісту фахових дисциплін, вивчення студентами

технологій еколого-трудового виховання, організація еколого-трудової діяльності майбутніх учителів технологій). За числовими даними показників і критеріїв (мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, операційно-процесуальний) готовності майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів доведено ефективність експериментально-дослідної роботи.

Ключові слова: учитель технологій, екологічне виховання, екологічна культура, трудове навчання.

Глуханюк В. Н. Подготовка будущего учителя технологий к экологическому воспитанию учеников основной школы в процессе изучения профессиональных дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на получение ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Винница, 2011.

Диссертация посвящена проблеме формирования готовности будущего учителя технологий к экологическому воспитанию учеников. Обосновано сущность, структуру и критерии сформированности экологической культуры будущих учителей технологий. Определены этапы (ценностно-мотивационный, учебно-тренировочный, практично-творческий) и направления подготовки будущих учителей технологий к эколого-воспитательной деятельности (формирование у студентов экологического сознания, осуществление экологизации содержания профессиональных дисциплин, изучения студентами технологий эколого-трудового воспитания, организация эколого-трудовой деятельности будущих учителей технологий).

Для того, чтобы определить возможности использования профессиональных дисциплин в подготовке будущего учителя технологий к экологическому воспитанию, были проанализированы учебные программы этих дисциплин. Выяснено, что экологические аспекты изучаются крайне редко и только в некоторых дисциплинах. Поэтому было решено максимально экологизировать содержание профессиональных дисциплин, что способствовало бы формированию экологического мировоззрения и выработке навыков экологической трудовой деятельности. На занятиях по профессиональным дисциплинам основное внимание уделялось влиянию технических достижений на эти процессы. Изучение экологических аспектов производства было призвано обеспечить студентам знания технологий, которые способны как уничтожить, так и сохранить окружающую среду. Во время преподавания психолого-педагогических дисциплин студентами экспериментальных групп изучались технологии экологического воспитания. Художественно-творческие работы были направлены на воспитание не только эстетического вкуса, но и любви к природе.

Поскольку эффективность экологического воспитания на уроках трудового обучения определяется уровнем экологической культуры учителя, под которой понимаем систему знаний и умений, ценностных ориентаций в отрасли техники, производства, искусства, обычаев и традиций, а также готовность к активной деятельности относительно сохранения и улучшения окружающей среды, то экспериментально-исследовательская работа в первую очередь направлялась на ее формирование у будущего учителя технологий.

Основным практическим результатом профессиональной подготовки будущего учителя технологий к экологическому воспитанию школьников выступает готовность студентов к осуществлению этой деятельности. Критериями, которые позволяют судить о готовности будущего учителя технологий к осуществлению трудовой деятельности с учетом экологического воспитания школьников, выбраны: мотивационный (желание заниматься экологическим воспитанием учеников и организацией природоохранной деятельности); аксиологический (осознание важности экологического воспитания учеников, понимания ценности природы и необходимости ее сохранения); когнитивный (наличие экологических знаний, природоохранных умений, владение технологиями эколого-воспитательного процесса); организационно-процессуальный (организация природоохранных мероприятий, эколого-обучающей и эколого-воспитательной деятельности). По числовым данным показателей и критериев готовности будущего учителя технологий к экологическому воспитанию учеников доказана эффективность экспериментально-исследовательской работы.

Для оценивания динамики развития профессионально-экологических умений студентов на протяжении поэтапного применения экспериментальной методики, были выделены четыре уровня готовности будущего учителя технологий к экологическому воспитанию учеников: индифферентный (нулевой), эмпирически-эмоциональный (низкий), информационно-осознанный (средний) и деятельностьно-творческий (высокий). Показано, что в экспериментальных группах на протяжении эксперимента состоялись значительные изменения в сторону увеличения количества студентов, уровень готовности к экологическому воспитанию которых достиг высокого. Кроме того, качественные изменения в экспериментальных группах происходят значительно интенсивнее, чем в контрольных.

Ключевые слова: учитель технологий, экологическое воспитание, экологическая культура, трудовое обучение.

Glukhaniuk V.M. The future technologies teacher's training for secondary school ecological education during the process of speciality subjects studying.– Manuscript.

Thesis (dissertation) for the Candidate of Pedagogical Science Degree in speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi, Vinnitsia, 2011.

The dissertation is devoted to the problem of the future technologies teacher readiness formation to the students' ecological education. The essence, structure and criteria of the future teachers' ecological culture formation are substantiated.

The work defines the stages (such as valuable and motivated, teaching and training, practical and creative) and the directions of the future technologies teachers' preparation to the ecological and educational activities (students' ecological consciousness formation, the ecologization of the speciality subjects content, the study of ecological and handicraft education, the future technologies teachers' ecological and handicraft activities organization). The effectiveness of the experimental research is provided according to the indicators and criteria data (such as motivational, axiological, cognitive, operational and procedural) of the future technology teacher readiness for the pupils' ecological education.

Key words: teacher of technologies, ecological education, ecological culture, handicraft studies.

Підписано до друку 08.09.2011 р.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний.
Наклад 120 прим. Замовлення № 259.

ТОВ «Ландо ЛТД»
м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 145
Тел.: (0432) 52-33-95